

سر شناسه : محمدقاسمی، حمید، ۱۳۴۴ -
 عنوان و نام پدیدآور : عالم، محضر خدا؛ نظارت الهی در قرآن / حمید محمدقاسمی.
 مشخصات نشر : تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری : ۴۳۴ص، ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
 شابک : 978-964-430-809-3
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 عنوان دیگر : نظارت الهی در قرآن.
 موضوع : خدا -- قدرت لایتناهی
 موضوع : God - - Omnipotence
 موضوع : خدا (اسلام) -- جنبه‌های قرآنی
 موضوع : God (Islam) - - Qur'anic teaching
 شناسه افزوده : دفتر نشر فرهنگ اسلامی
 شناسه آه و ده : Islamic Culture Broadcasting Institute
 ردیف بندی کنونی : BP218/3
 ردیف بندی دیگری : ۲۹۷/۴۲
 شماره پیشگامی : ۶۱۶۷۵۰۰

دفتر نشر فرهنگ اسلام

عالم، محضر خدا «نظارت الهی در قرآن»

نویسنده: دکتر حمید محمدقاسمی

چاپ اول: ۱۳۹۹

این کتاب در ۱۰۰۰ نسخه در چاپخانه افسست، لیترا فرام چاپ و صحافی شد.

شابک جلد شومیز: ۹۷۸-۹۶۴-۴۳۰-۸۰۹-۲ شابک جلد سنت: ۹۷۸-۹۶۴-۴۳۰-۸۰۴-۸

بهای جلد شومیز: ۶۰۰۰۰ تومان بهای جلد سنت: ۶۸۰۰۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

دفتر مرکزی: پاسداران، میدان هروی، خیابان شهید افتخاریان، کوچه مریدان، پلاک ۲

تلفن: ۲۲۹۳۶۱۴۰ - ۲۲۹۴۰۰۵۴ - ۲۲۹۵۶۴۰۱ شماره: ۱۶۶۹۷۴۷۴۱۴ کد پستی:

مدیریت پخش و توزیع: تهران، خیابان فردوسی جنوبی، روبه‌روی فروشگاه شهر و روستا، بن‌بست هنر، بن‌بست

اول، پلاک ۵ و ۴ - تلفن: ۳۳۱۱۲۱۰۰ - ۳۳۱۱۴۲۸۸

فروشگاه‌ها و مراکز پخش

■ فروشگاه شماره یک: تلفن: ۶۶۴۶۹۶۸۵ ■ فروشگاه شماره دو: تلفن: ۳۳۱۱۴۲۸۸

■ فروشگاه شماره سه: تلفن: ۲۲۸۵۵۱۶۴ ■ فروشگاه مشهد: تلفن: ۲ - ۳۲۲۱۴۸۳۱ - ۵۱

■ نشانی الکترونیک: www.daftarnashr.org ■ پست الکترونیک: print@daftarnashr.org

■ پیامک: ۳۰۰۴۸۵۰

خواهشمند است نظرات خود را درباره این کتاب با ذکر نام آن به صورت پیامک ارسال فرمایید.

فهرست

۹ ..... مقدمه

فصل اول نظارت الهی، معنا و نقش و جایگاه آن در قرآن

۱۷ ..... یک. معنای حضور خدا در همه جا

۲۰ ..... دو. قُرب خدا و مراتب آن

۲۷ ..... سه. خدای حاضر و ناظر یا خدای پرده‌نشین

۳۳ ..... چهار. علم خدا و علم انسان

۴۰ ..... پنج. چگونگی علم خدا به جزئیات رفتار و افکار آدمی

۴۰ ..... الف. اصل آفرینش و آگاهی آفریننده به آفریده

۴۲ ..... ب. نامتناهی بودن ذات حق

۴۴ ..... ج. علم حضوری و احاطه وجودی خداوند

۴۶ ..... شش. نظارت الهی و لزوم تأمل در معنای آن

۵۰ ..... هفت. گستره موضوع نظارت الهی در قرآن

۵۱ ..... الف. نظارت الهی و گستره آن در سوره‌های قرآن

۵۲ ..... ب. نظارت الهی و گستره آن در آیات قرآن

۵۶ ..... ج. نظارت الهی از ابتدا تا انتهای عمر

۵۸ ..... د. نظارت الهی و گستره آن در آیات الاحکام

۶۰. هـ. نظارت الهی در قالب تعابیر و تصاویر زنده و گویای قرآن _____
۶۵. هشت. ناظران دیگر _____
۶۶. الف. پیشوایان معصوم علیهم السلام _____
۶۹. ب. فرشتگان _____

فصل دوم. قلمرو نظارت الهی از منظر قرآن

۷۵. یک. احاطه علمی خدا بر تمام مخلوقات _____
۸۸. دو. احاطه علمی خدا بر رفتارهای انسان _____
۹۸. سه. احاطه علمی خدا بر رفتارهای انسان _____
۱۰۸. چهار. احاطه علمی خدا بر انکار و اسرار آدمی _____

فصل سوم. اثربیتی توجه به حضور خدا

۱۲۷. یک. تقوای پیشگی و حفظ حریم‌ها _____
۱۴۵. دو. آرامش روحی _____
۱۵۱. سه. دلگرمی و امید _____
۱۵۶. چهار. استقامت و پایداری _____
۱۵۹. پنج. تشویق و تنبیه _____
۱۶۰. الف. تشویق _____
۱۶۳. ب. تنبیه _____
۱۶۸. شش. احساس مسئولیت و مراقبت دائم _____
۱۷۲. هفت. تقرب به درگاه الهی _____
۱۷۳. هشت. آراسته شدن به فضایل اخلاقی _____
۱۷۴. الف. حیا _____
۱۸۱. ب. ترس از خدا _____
۱۸۶. ج. ادب و تواضع در پیشگاه خدا _____

فصل چهارم. راهکارهای درک حضور الهی

- یک. افزایش ایمان و معرفت الهی ۱۹۸
- دو. تهذیب نفس و طهارت دل ۲۰۸
- الف. مراقبه ۲۱۵
- ب. محاسبه ۲۲۲
- ج. معاتبه و معاقبه (سرزنش کردن و کیفر دادن) ۲۲۸
- سه. دوری بستن از عوامل غفلت ۲۳۱
- الف. محبت دنیا و دلبستگی به آن ۲۳۷
- ب. شکر مبارکی ۲۴۹
- ج. گفتار نودهان بی‌موده و باطل ۲۴۴
- چهار. تسلط بر قوه خیال ۲۴۸
- الف. عشق به محبوب ۲۵۵
- ب. کنترل حواس ۲۵۷
- ج. اشتغال و برنامه‌ریزی ۲۵۸
- پنج. خلوت با خدا ۲۵۹
- شش. یاد خدا ۲۶۷
- هفت. محبت اولیای خدا ۲۷۸

فصل پنجم. ادب حضور در سیره انبیا و ائمه هدی علیهم‌السلام

- الف. ادب حضور در سیره پیامبران الهی علیهم‌السلام ۲۹۱
- ب. ادب حضور در سیره ائمه اطهار علیهم‌السلام ۳۴۶
- خاتمه ۴۱۱
- منابع ۴۱۵
- نمایه ۴۳۱

هُوَ الشَّهِيد

«عالم محضر خداست. محضر خدا معصیت نکنید.» این جمله کوتاه و پرمحتوای رهبر فقید انقلاب اسلامی علیه السلام، که برگرفته از آموزه‌های قرآنی است، شالوده تمام تعالیم اخلاقی و سنگ بنای سیر و سلوک معنوی و مهم‌ترین عامل در مسیر تهذیب نفس و رشد و تالی انسانیت به شمار می‌رود.

هدف اصلی تمام شرایع الهی - شریعت اسلام - توجه دادن انسان‌ها به این حقیقت است که در حضور پُر حشمت خدا هستند و اول لحظه‌ای از حالات و رفتارها و گفتارها و اسرار درونی مردمان غافل نیستند. ای، تلاش تمامی انبیا و اولیای خدا بر این بوده که خدا را نصب العین بشر قرار دهند و بکره ذهن و عمل آدمیان را در تمام دوران عمر متوجه حضور خدا کنند.

تصویری که انسان‌ها از خدا در ذهن دارند در نوع زندگی آن‌ها تأثیر بسزایی دارد: خدای دور و پرده‌نشین که در عرش اعلی بر تخت پادشاهی نزول می‌کند، جان کرده و خدایی که در همین نزدیکی است و نه تنها شاهد و ناظر ما که در درون جان ماست دو تصویر متفاوت از خداست که دو بازتاب مختلف در زندگی ما به ارمغان می‌آورد.

آنچه آموزه‌های قرآنی برای ما ترسیم می‌کند تصویر خدایی است که تمام جهان هستی را پُر کرده و هیچ‌جا از حضورش خالی نیست؛ خدایی که نه تنها ظواهر اعمال و احوال آدمی در حوزه نظارت اوست، بلکه دامنه این نظارت تمامی زوایای روحی و ضمیر و ظاهر او را شامل می‌شود، چندان که انسان می‌تواند به هیچ‌رو از دایره حکومت و نظارت آن رقیب الهی بیرون رود.

از وضع علم الهی به همه گفتارها، رفتارها، و پندارهای آدمی در کانون توجه انسان قرار گیرد و آدمی این حقیقت را با تمام وجود خود حس و لمس کند، زندگی او حوی شگفت پیدا می‌کند و تمام صفحات تاریک وجود او در پرتو این خورشید روزان روشن خواهد شد.

توجه به این واقعیت الهی: زیر نظر بودن انسان و احاطه عملی خدا بر همه افکار و رفتار آدمی (انسان را از خدای بیدار و او را به وظایفش آشنا می‌کند و از انسان بی‌خبر و بی‌تفاوت موجودی هوشیار و سربه‌راه و متعهد و پرهیزکار پدید می‌آورد).

آدمی در پرتو این حقیقت به این باوره رسد که چیزی در این عالم از چشم تیزبین الهی مخفی نمی‌ماند و همه نیکی‌ها و نیکوکاران در کتاب علم پروردگار با جزئیات ثبت می‌شود؛ از این رو، می‌کوشد تا دامان روح خود را به شستی و پلشتی آلوده نسازد و خود را در معرض قهر و عقوبت الهی قرار ندهد.

درک حضور خدا در همه جا و در همه حال می‌تواند انسان را در هر لحظه مراقب و هوشیار نگاه دارد تا عملی مخالف پسند محبوبش مرتکب نشود، اما غفلت از حضور دائمی خدا انسان را به موجودی بی‌پروا تبدیل می‌کند که از ارتکاب هر عمل و به زبان آوردن هر سخن و برآوردن هر خواهش (به هر ترفندی) هیچ‌ا با نداشته باشد.

یادآوری نظارت الهی و خود را در همه حال در حوزه مراقبت خدا دیدن در ریچه روح انسان را به عالم معنا باز می‌کند و تحولی شگرف در روح و ضمیر آدمی پدید می‌آورد، اما غفلت از این حقیقت مهم پرده ضخیمی بر روح و فکر انسان می‌افکند و ارتباط او را نه تنها با خدا که با خود نیز قطع می‌کند و او را به کالبدی بی‌روح مبدل می‌سازد.

به این ترتیب، معلوم می‌شود درک حضور خدا سرچشمه همه سعادت‌ها و نیک‌بختی‌ها و غفلت از این حقیقت عامل تمام انحرافات و نگون‌بختی‌هاست. از همین رو سوره فراتریم این موضوع مهم و سرنوشت‌ساز را در آیات پرشمار با تعبیر مختلف به شرحی گوناگون یادآور شده و نگاه انسان‌ها را به این حقیقت درخور توجه بعرض کرده است.

در جایی، قرآن از بار حضرت ابراهیم علیه السلام علم و احاطه گسترده خدا به تمام امور را حقیقتی درخور تدبیر، تذکره دانسته، می‌فرماید:

﴿وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَتَىٰ تَمَكُّنًا﴾

وسعت آگاهی پروردگارم همه چیز را در بر می‌گیرد. آیا متذکر [و بیدار] نمی‌شوید؟

در جای دیگر، قرآن یکی از اهداف آفرینش را آشنایی انسان‌ها با احاطه علمی خداوند بر همه چیز دانسته و این موضوع را عاملی در جهت معرفت پروردگار توحیدی او برشمرده است: